

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

معاونت پژوهش و فناوری

به نام خدا

نشر اخلاق پژوهش

بیماری از خداوند بجهان و اعتماد بر این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشتن مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه اهمیت جایگاه و دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری ما دانشمندان و اخصام میاست

علمی و اخلاقی دانشگاه آزاد اسلامی مسجدی گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت‌های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تعظیف کنمیم:

۱.۱ اصل برانست: التزام بر برانست جویی از حرکت زرقار غیر حرفه‌ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شبهه‌های غیر علمی می‌آکنند

۱.۲ اصل رعایت انصاف و امانت: تمهید به اجتناب از حرکت زرقار جانب‌داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجیزات و منابع در اختیار.

۱.۳ اصل ترویج: تمهید به رواج دانش و اشتهار نتایج تحقیقات و انتقال آن به به‌کاران علمی و دانشمندان به غیر از مولودی که منخ قانونی دارد.

۱.۴ اصل احترام: تمهید به رعایت حریم باور حرمت باور انجام تحقیقات و رعایت جانب‌داری و نموداری از حرکت حرمت‌کننی.

۱.۵ اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهش‌نگاران (انسان، حیوان و نبات) و سایر مساجان حق.

۱.۶ اصل رازداری: تمهید به میانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد سازمان، باکسور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.

۱.۷ اصل حقیقت‌جویی: تلاش در راستای پی‌جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت زرقار پنهان‌سازی حقیقت.

۱.۸ اصل مالکیت‌مدای و مسنوی: تمهید به رعایت کامل حقوق‌مدای و مسنوی دانشگاه و کلیه به‌کاران پژوهش.

۱.۹ اصل منافع علمی: تمهید به رعایت مصالح علمی و در نظر داشتن به‌شیر و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه فقه و حقوق اسلامی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: فقه و حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی مبانی فقهی و حقوقی پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر

با رویکردی به مقدمات حرام

استاد راهنما:

دکتر مجید وزیری

پژوهشگر:

دانیال سعیدی

زمستان ۱۳۹۳

سپاسگزاری

﴿وَإِذِ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ﴾^۱

با حمد و سپاس به آستان مقدس خداوندگار مهربانی و دوستی، خداوندی که نعمت دانش‌اندوزی در محضر اساتید فرزانه و گرانمایه را بر من ارزانی داشت. بر خود لازم می‌دانم که از زحمات آنان تشکر کنم:

۱- از زحمات و راهنمایی‌های استادان ارجمند دانشگاه، بویژه استاد راهنمای ارجمند، جناب آقای دکتر مجید وزیری، که علاوه بر راهنمایی‌هایی که در طول نگارش این پایان‌نامه داشتند، لحظات پرطراوت کلاس‌های درس آنها فراموش نخواهد شد. کمال سپاسگزاری و قدردانی را نمایم که بدون یاری و راهنمایی‌هایشان، پیمودن راه دشوار پژوهش، میسر نمی‌گشت. از خداوند متعال برای این بزرگواران آرزوی سلامت و سعادت دارم.

۲- ریاست محترم دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی ریاست محترم دانشکده ادبیات و علوم انسانی بویژه مدیر محترم گروه فقه و حقوق، جناب آقای دکتر بهرامی نژاد و استادان محترم و زحمتکش گروه، آقایان دکتر سپهری و دکتر عظیمی و دکتر درویشی هوبدا و دکتر معصومی و دکتر میرعباسی و دکتر پورمنوچهری و دکتر مظاهری که تشویق‌های ایشان نیز در علاقه مند شدنم به این تحقیق بسیار مؤثر بود که دست ایشان را می‌فشارم و سایر استادان عزیز و بزرگوار گروه.

۳- پدر و مادر عزیزم که دعای گرم آنها توفیق ادامه تحصیل را برای فراهم شد همچنین همسر و دخترم که از زحمات آنان کمال تشکر و قدر دانی را دارم.

۴- دوست و همکار عزیزم که خود قربانی این بلای خانمان سوز می‌باشد. با تشویق و پیگیری‌های خود باعث علاقه مند شدنم به تحقیق در خصوص پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر شد.

---

۱. سوره ابراهیم آیه (۷).

تعه‌دنامه اصالت پایان‌نامه کارشناسی ارشد

اینجانب دانیال سعیدی دانش‌آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۹۱۰۶۱۳۷۳۰ در رشته فقه و حقوق اسلامی که در تاریخ ۱۳۹۳/۱۱/۲۹ از پایان‌نامه خود تحت عنوان: بررسی مبانی فقهی و حقوقی پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر با رویکردی به مقدمات حرام، با کسب نمره ۱۷/۵ و درجه بسیار خوب دفاع نموده‌ام بدین وسیله متعهد می‌شوم:

- ۱ - این پایان‌نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان‌نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده‌ام.
- ۲ - این پایان‌نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم‌سطح، پایین‌تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳ - چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان‌نامه را داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد، مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴ - چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی‌ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

دانیال سعیدی

تاریخ و امضاء: ۱۳۹۳/ ۱۱ / ۲۹

در تاریخ: ۱۳۹۳/۱۱/۲۹

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای / خانم دانیال سعیدی از رساله خود دفاع نموده و با نمره

۱۷/۵ به حروف هفده و نیم و با درجه بسیار خوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما: دکتر مجید وزیری

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

*****

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش‌نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد واحد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان‌نامه: ۱۰۱۲۰۴۰۷۹۲۱۰۱۸
عنوان پایان‌نامه: بررسی مبانی فقهی و حقوقی پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر با رویکردی به مقدمات حرام		
نام و نام خانوادگی دانشجو: دانیال سعیدی	تاریخ شروع پایان‌نامه: ۱۳۹۲/۸/۱۱	تاریخ دفاع از پایان‌نامه: ۱۳۹۳/۱۱/۲۹
شماره دانشجویی: ۹۱۰۶۱۳۷۳۰		
رشته تحصیلی: فقه و حقوق اسلامی		
استاد / استادان راهنما: دکتر مجید وزیری		
استاد / استادان مشاور: _____		
<p>چکیده پایان‌نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش‌های اجرا و نتایج به دست آمده):</p> <p>امروزه موضوع اعتیاد و مصرف سوء مواد مخدر از جمله مسائلی که نگرانی‌های زیادی را به دنبال داشته و به یک معضل اجتماعی و جهانی تبدیل شده است. اعتیاد مهمترین آسیب که ریشه در عوامل اجتماعی و روانی دارد و بر روح و روان افراد و بر جامعه اثر سوء می‌گذارد و بعنوان یک بلای خانمانسوز باعث از هم پاشیدن کانون خانواده ها می‌شود. مقوله پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر و روانگردان‌ها بعنوان یک دغدغه در ایران و جامعه جهانی است. پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر و روان‌گردانها یک موضوع قابل بررسی است که می‌توان نظر فقها را که تحت عنوان مواد ضاله در کتب فقهی آورده شده را به آن تعمیم داد. برای پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر شناخت انواع مواد و میزان آسیب‌رسانی آن به جسم و روح افراد بسیار مهم است. فلسفه حرمت مواد مخدر در اسلام، هر چیزی که موجب مسخ هویت انسان و سلامت شخصیتی و شخصی افراد را به مخاطره اندازد و زندگی متعارف را تحت تأثیر قرار دهد. منع شده است. براساس علم و تجربه ثابت شده که آثار سوء و ویرانگر مواد مخدر بر فرد و جامعه بسیار شدیدتر از الکل و خمر است و از نظر حرمت دارای یک حکم می‌باشند. استعمال مواد مخدر نیز اضرار به نفس و حرام است. مبارزه با مواد مخدر تقریباً بعد از پیدایش آن شروع شده و ادامه دارد. بر اثر مرور زمان قوانین و مقررات خاصی در سطح ملی و بین‌المللی برای مبارزه با مواد مخدر تنظیم و اجرا می‌شود. لذا بهترین روش برای جلوگیری از شیوع مواد مخدر کنترل قاچاق و عرضه آن می‌باشد.</p> <p>کلیدواژه‌ها: مواد مخدر، پیشگیری، اعتیاد، مقدمه حرام، فقه و حقوق.</p>		

دکتر مجید وزیری تاریخ و امضا:

مناسب است

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش‌نامه دانشگاه

مناسب نیست

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار.....	۱
چکیده.....	۲
مقدمه.....	۳
فصل اول کلیات و مفاهیم	
۱- ۱: طرح تحقیق.....	۸
۱- ۲: سؤالات تحقیق.....	۸
۱- ۱- ۳: ضرورت و اهداف.....	۹
۱- ۱- ۴: پیشینه تحقیق.....	۱۰
۱- ۱- ۵: فرضیات تحقیق.....	۱۰
۱- ۱- ۷: چارچوب نظری.....	۱۱
بخش دوم: واژه شناسی و تاریخچه.....	
۱- ۲- ۱: تاریخچه مواد مخدر.....	۱۳
۱- ۲- ۲: تاریخچه مواد مخدر در جهان.....	۱۳
۱- ۲- ۳: تاریخچه مواد مخدر در ایران.....	۱۴
گفتار دوم: معرفی انواع مواد مخدر.....	۱۶
گفتار سوم: اعتیاد.....	۳۴
گفتار چهارم: پیشگیری.....	۳۹
گفتار پنجم: مواد مخدر.....	۴۲
گفتار ششم: قوانین مربوطه.....	۴۳
گفتار هفتم: مقدمات حرام.....	۴۶
فصل دوم پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر	
گفتار اول: مهمترین شیوه های پیشگیری.....	۴۸
گفتار دوم: مراحل و اصول پیشگیری از مصرف مواد مخدر.....	۵۰
مراحل اساسی پیش گیری.....	۵۲
گفتار سوم: عوامل ساختاری و مبانی پیشگیری از اعتیاد.....	۵۸

گفتار چهارم: استراتژی‌های پیشگیری از اعتیاد.....	۶۰
فصل سوم: مبانی پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر یا رویکردی به مقدمات حرام	
بخش اول: مقدمه حرام.....	۷۱
بخش دوم: مقدمه وجوب و مقدمه واجب.....	۷۲
۱- ۲- ۱- مقدمه واجب.....	۷۲
۱- ۲- ۲- معنای تبعیت در وجوب غیري.....	۷۳
۱- ۲- ۳- ویژگیهای وجوب غیري.....	۷۵
۱- ۲- ۴- مقدمه وجوب.....	۷۵
۱- ۲- ۵- مقدمه داخلیه.....	۷۶
۱- ۲- ۶- شرط شرعی.....	۷۶
۱- ۳- شرط متأخر.....	۷۷
۲- ۳- مقدمات مفوتّه.....	۷۷
۳- ۳- مقدمه عبادیه.....	۷۸
بخش دوم: مقدمه واجب و حرام.....	۷۹
۱- ۲- ۳- اقوال.....	۷۹
گفتار چهارم.....	۸۰
۱- ۴- مقدمه ی حرام، مستحب و مکروه.....	۸۰
۲- ۴- اشکال.....	۸۲
فصل چهارم: مبانی فقهی پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر	
بخش اول:.....	۸۵
۱- ۱- مواد مخدر در اصطلاح شرع مقدس اسلام.....	۸۵
۲- ۲- فلسفه‌ی حرمت مواد مخدر در اسلام.....	۸۵
۱- ۲- کتاب (قرآن کریم).....	۸۶
۲- ۲- مواد مخدر در سنت.....	۸۷
۲- ۲- روایاتی در مورد قنب(شاهدانه) و حشیش.....	۸۸
۲- ۳- روایاتی در مورد بنگ.....	۸۹
۲- ۴- روایات در باره استفاده دارویی از بنگ.....	۹۰
بخش سوم: عقل.....	۹۰

گفتار چهارم : اجماع.....	۹۱
گفتار پنجم : قواعد فقهی.....	۹۲
گفتار ششم : اقوال فقها.....	۹۲
۱ - ۶ - استفتائات.....	۹۳
فصل پنجم: مبانی حقوقی پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر	
گفتار اول : قانون گذاری.....	۹۶
۱ - ۱ - تاریخچه مبارزه با مواد مخدر.....	۹۶
۱ - ۲ - مبارزه با مواد مخدر قبل از انقلاب اسلامی.....	۹۷
۱ - ۳ - مبارزه با مواد مخدر بعد از انقلاب اسلامی.....	۹۷
گفتار دوم : جرایم مواد مخدر از دیدگاه علوم جنایی و کیفری.....	۹۸
۱ - ۲ - جرایم مواد مخدر از دیدگاه جرم یابی.....	۹۸
۲ - ۲ - تعقیب و مراقبت الکترونیکی.....	۹۹
۲ - ۳ - جرایم مواد مخدر از دیدگاه جرم شناسی.....	۱۰۰
۲ - ۴ - علل اعتیاد و قاچاق مواد مخدر از دیدگاه جرم شناسی عمومی.....	۱۰۰
۲ - ۵ - اعتیاد و قاچاق مواد مخدر از دیدگاه جرم شناسی بالینی (کلینیک).....	۱۰۱
۲ - ۶ - مواد مخدر از دیدگاه جرم شناسی اختصاصی.....	۱۰۲
۲ - ۷ - جرایم مواد مخدر از دیدگاه جرم شناسی پیشگیری.....	۱۰۲
۲ - ۸ - اعتیاد و جرم.....	۱۰۳
گفتار سوم: سیر قانون گذاری و سیاست جنایی درباره ی مواد مخدر.....	۱۰۴
گفتار چهارم: سابقه قانون گذاری در ایران.....	۱۰۶
گفتار پنجم: سابقه قانون گذاری بین المللی.....	۱۱۰
۱ - ۵ - مبارزه با مواد مخدر در مجامع بین المللی.....	۱۱۱
۲ - ۵ - وضعیت مبارزه با مواد مخدر در چند کشور عمده جهان.....	۱۱۲
۳ - ۵ - از جامعه ملل تا سازمان ملل متحد.....	۱۱۴
۴ - ۵ - سازمان ملل متحد.....	۱۱۶
گفتار ششم: معاهدات بین المللی در فلمرو مبارزه با مواد مخدر.....	۱۱۷
۱ - ۶ - سازمان ملل متحد و مبارزه با مواد مخدر.....	۱۱۷

- ۲- ۶- کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان گردان..... ۱۲۱
- ۳- ۶- نحوه شکل گیری و طرح کنوانسیون..... ۱۲۱
- نتیجه گیری..... ۱۲۲
- پیشنهادها..... ۱۲۴
- فهرست منابع..... ۱۲۶
- ب- پایان نامه ها..... ۱۲۸

پیشگفتار

دلا صبح شد خیز و بشکن خمار
چو نرگس سر از خواب مستی بر آر
به نرمی قدم نه که صد جبرئیل
کند خون خود را به مستان سیل

ساقی نامه

سپاس خدای مهربان و یکتا را که به اینجانب توفیق داد بتوانم تحقیقی در خصوص بلای خانمان سوز اعتیاد به مواد مخدر را تهیه نمایم. چرا که پدیده مواد مخدر امروزه به یکی از بزرگترین معضلات جهانی شده و جامعه جهانی را بر آن داشته تا با تصویب معاهدات الزام آور و تصویب نامه و اعلامیه های جهانی راهی برای برچیده شدن این معضل بزرگ بردارند. این پدیده شوم باعث از هم پاشیدن بسیاری از خانواده ها در سراسر جهان گردیده و یا بطور کامل به تباهی کشانده است. در کشور عزیز ما ایران نیز اعتیاد به مواد مخدر بیشتر خانواده ها را درگیر کرده و تقریباً خانواده ای را نمی توان پیدا کرد که با این پدیده شوم دست و پنجه نرم نکند. از طرفی تجارت مواد مخدر سرشار از ثروتهای بادآورده می باشد که قاچاقچیان مواد مخدر با کمترین تلاش بیشترین سود را به جیب میزنند، مافیای مواد مخدر در سراسر جهان، سالیانه میلیاردها دلار درآمد نامشروع از تجارت مواد مخدر بدست می آورند. در سراسر دنیا همه روزه افراد بسیاری گرفتار این پدیده شوم می شوند. اینجانب با اینکه در بین دوستان، آشنایان و اقوام خانواده هایی هستند که گرفتار این بلای خانمانسوز شده اند تصمیم گرفتم که تحقیقی هر چند کوچک را تهیه نمایم تا شاید بتوانم دردی از افراد جامعه کوچکم برداشته باشم.

از کلیه دوستان و دانشجویان عزیز و استادان محترم و ارجمند و گرامی و صاحب نظران در مورد کاستی های تألیف حاضر پوزش می خواهم و بی صبرانه منتظر دریافت انتقادات و پیشنهادات عزیزان می باشم.

چکیده

امروزه موضوع اعتیاد و مصرف سوء مواد مخدر از جمله مسایلی که نگرانی های زیادی را به دنبال داشته و به یک معضل اجتماعی و جهانی تبدیل شده است. اعتیاد مهمترین آسیب که ریشه در عوامل اجتماعی و روانی دارد و بر روح و روان افراد و بر جامعه اثر سوء می گذارد و بعنوان یک بلای خانمانسوز باعث از هم پاشیدن کانون خانواده ها می شود. مقوله پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر و روانگردان ها بعنوان یک دغدغه در ایران و جامعه جهانی است. پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر و روان گردانها یک موضوع قابل بررسی است که می توان نظر فقها را که تحت عنوان مواد ضاله در کتب فقهی آورده شده را به آن تعمیم داد. برای پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر شناخت انواع مواد و میزان آسیب رسانی آن به جسم و روح افراد بسیار مهم است. فلسفه حرمت مواد مخدر در اسلام، هر چیزی که موجب مسخ هویت انسان و سلامت شخصیتی و شخصی افراد را به مخاطره اندازد و زندگی متعارف را تحت تأثیر قرار دهد. منع شده است. براساس علم و تجربه ثابت شده که آثار سوء و ویرانگر مواد مخدر بر فرد و جامعه بسیار شدیدتر از الکل و خمر است و از نظر حرمت دارای یک حکم می باشند. استعمال مواد مخدر نیز اضرار به نفس و حرام است. مبارزه با مواد مخدر تقریباً بعد از پیدایش آن شروع شده و ادامه دارد. بر اثر مرور زمان قوانین و مقررات خاصی در سطح ملی و بین المللی برای مبارزه با مواد مخدر تنظیم و اجرا می شود. لذا بهترین روش برای جلوگیری از شیوع مواد مخدر کنترل قاچاق و عرضه آن می باشد.

کلیدواژه‌ها: مواد مخدر، پیشگیری، اعتیاد، مقدمه حرام، فقه و حقوق.

مقدمه

قال رسول الله (ص)

(حرامٌ علی امتی کُلُّ مُفْتِرٍ وَ مُخَدِّرٍ)

رسول مکرم اسلام (ص) می فرمایند تمام مخدرها و سستی آورها بر امت من حرام است.^۱ مطابق اصل سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، یکی از وظایف حکومت و دولت ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل اخلاقی بر اساس ایمان و تقوی و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی می باشد. بدون شک یکی از مهمترین مظاهر فساد و تباهی و از جمله علل گسترش آنها در جامعه اعتیاد به مواد مخدر و شیوع آن در جامعه است. ایجاد محیط سالم و به دور از انحرافات وقتی میسر است که جوانان یک جامعه به صورت پویا، فعال و شاداب در جهت کمال و رشد انسانی حرکت کنند و ابتلاء آنها به اعتیاد و مواد مخدر مانع مهمی برای تحقق امر می باشد. اعتیاد و بلیه مواد مخدر امروزه در سطح جهان به صورت همه گیر درآمده است که جسم و روح و جان افراد و سرمایه های ملی کشورها را در کام خود فرو می برد.^۲

اعتیاد در لغت به معنی خود را به عادت نكوهیده وقف کردن است، به عبارت دیگر ابتلای اسارت آمیز به ماده مخدر که از نظر جسمی یا اجتماعی زیان آور شمرده می شود. معتاد کسی است که در اثر مصرف مکرر و مداوم، متکی و وابسته به مواد مخدر یا دارو شده باشد. اعتیاد مهمترین آسیب اجتماعی است که ریشه در عوامل اجتماعی - روانی دارد و بر روح روان افراد و بر اجتماع اثر مهمی می گذارد و رابطه سه جانبه ای بین اعتیاد، اجتماع و روان وجود دارد.

امروزه اعتیاد به صورت مشکل و مسأله ای جهانی درآمده است. آفت و مصیبت و فاجعه ای که با شیوع و گستردگی فراگیر دورترین نقاط گیتی را زیر پوشش و مورد تهاجم خود قرار داده و آلوده ساخته است. همه ساله منابع سرشار و مبالغ هنگفتی در سطح داخلی و بین المللی صرف مبارزه با مواد مخدر می شود.

^۱ - اسعدی سیدحسن، پیش گیری از اعتیاد (موادمخدر، آسیب ها و راهبردها)، نشر انجمن اولیا و مربیان تهران چاپ ششم ۱۳۸۴ منع، یاسین، عبداللطیف، الضاروالنافع، تأثیرات المخدرات والكحول والتدخين على القدره الجنسيه والخصب والصحة العامه عندالرحل والمرأه؛ بیروت مؤسسه الرساله؛ ۱۹۹۳ م.

^۲ - ساکی، محمدرضا، جرایم مواد مخدر از دیدگاه حقوق داخلی و حقوق بین الملل، انتشارات خط سوم، ص ۲۵۲۶ تهران چاپ اول ۱۳۸۰

اعتیاد یک حالت روانی و گاهی جسمی ناشی از تأثیر دارو بر روی موجود زنده است. اعتیاد در جهان امروز بصورت معضل خانمانسوز که باعث از هم پاشیدن بسیاری از خانواده ها، به انحراف کشیده شدن نوجوانان و جوانان، شیوع و گسترش بیماریها و ضررهای فراوان اقتصادی و مرگ و میر گردیده است. از مشکلات جامعه عدم اطلاع یا ضعف اطلاع مردم از پیرامونشان است و در برخی موارد مشکلات را مربوط به دیگر جوامع می دانند. باید بتوانیم به اطلاعات دقیق تری در مورد مشکلات منطقه خود دست یابیم و از کلی گویی پرهیز کنیم تا از وقوع آنها پیشگیری کنیم. یکی از آسیبهای اجتماعی که جامعه به آن مبتلا شده و برای مردم مشکل ایجاد کرده، پدیده اعتیاد به مواد مخدر است. اعتیاد به داروهای مجاز و غیر مجاز، بسیار فراگیر شده و یک مشکل جدی در رابطه با سلامت جسمی، روانی و اجتماعی است. هر ساله طبق آمارهای رسمی، مواد مخدر جان میلیونها نفر را در سراسر جهان می گیرد. مبارزه با مواد مخدر به سه روش کلی انجام می شود، مبارزه با عرضه، درمان معتادان و فعالیتهای پیشگیری و کاهش تقاضا صورت می گیرد.

برابر آمارهای رسمی وزارت کشور، در ایران یک میلیون و ۳۲۵ هزار معتاد شناسایی شده که آمار رسمی معتادان را تشکیل می دهد. اما گفته می شود تعداد معتادان شناسایی نشده چند برابر این رقم است. شش میلیون نفر (خانواده معتادان) نیز به طور مستقیم با اعتیاد درگیر هستند.

در گزارش ستاد مبارزه با مواد مخدر در سال ۹۲ که در روزنامه جاگم منتشر شده، تریاک، شیشه و کراک در صدر مواد مخدر مصرفی در کشور قرار دارد و پس از آن حشیش و گراس که مردان و زنان به یک اندازه نسبت به آن رغبت نشان می دهند و از مجموع یک میلیون و ۳۲۵ هزار معتاد شناسایی شده در کشور، بیش از ۹۰ درصد مردان و کمتر از ۱۰ درصد زنان هستند که البته تبعات اعتیاد در زنان شدید تر از مردان است و زنان برای ترک اعتیاد نیز مقاومت بیشتری از خودشان نشان می دهند. این در حالی است که بررسی ها نشان می دهد. شهر تهران از نظر تعداد معتادان و نقاط آلوده، استانهای کرمان و سیستان و بلوچستان از نظر میزان مصرف مواد مخدر، آلوده ترین نقاط کشورند

همچنین بررسی ها حاکی است کراک بیشترین ماده اعتیاد آور مصرفی بین جوانان تهران است و شیشه در رتبه دوم قرار دارد.^۱

در ایران کنترل عرضه مواد مخدر از طریق اجرای قوانین و فعالیتهای پلیس مبارزه با مواد مخدر روز به روز افزایش می یابد و تعداد کثیری از معتادان و فروشندگان مواد مخدر دستگیر و زندانی شده و کشت هرگونه مواد مخدر در کشور کنترل می شود. از چند قرن پیش تاکنون با پیدایش، کشف و تجارت توتون که توسط سرمایه داران جهانی پشتیبانی و حمایت می شود و انگیزه های جوانان و نوجوانانی که به پیروی از مُد و یا تقلید و یا علتهای دیگر کشیدن سیگار را شروع می کنند و به مرور اعتیاد خود را ادامه می دهند و بعد از مدتی به سختی قادر به نجات خود می شوند و در این زمان است که مواد مخدر و زهرآگین آنان را تا بن و ریشه وابسته خود ساخته است.^۲

یکی از نکات بسیار مهم این است که عواملی که سبب اعتیاد به مواد مخدر می شوند متعددند و با بکار گرفتن یک شیوه نمی توان بر تمام این عوامل تأثیر گذاشت و باید از شیوه های مختلف پیشگیری که کمک گروههای مختلف را می طلبد استفاده کرد. اگر باور داشته باشیم که مسئول حل تمام مشکلات خودمان هستیم سرانجام راه حل مناسب را پیدا خواهیم کرد. پس موفقیت در امر پیشگیری مستلزم همکاری میان واحدهای مختلف مردمی و جامعه مانند خانواده ها، مدارس، مساجد، دانشگاهها، سربازخانه ها، کارخانجات، رادیو و تلویزیون، روزنامه ها، مأموران نظامی و انتظامی و غیره است. مسئولیت پیشگیری فقط به عهده یک تیم یا یک فرد نیست و لازم است که فراگیر باشد و معطوف بر بهبود و سلامت همه اعضای جامعه صورت گیرد.^۳ برنامه پیشگیری نیاز به شناخت دقیق و بررسی کامل منطقه، وضعیت بهداشتی و درمانی دارد که با آشکار شدن عوامل تأثیرگذار روی مصرف مواد مخدر حائز اهمیت است.

۱ - روزنامه جام جم سه شنبه ۹۲/۹/۲۶ شماره ۳۸۶۶

۲ - پره ووفلورین، مترجم رزم آزما هوشیار - روان شناسی ترک اعتیاد، ص ۵۲۵، نشر سپنج، تهران چاپ اول ۱۳۸۲

۳ - رفیعی دربدر، رضوی هاربا، راهنمای پیشگیری از اعتیاد، ص ۱۰۸، نشر هوافین، تهران، چاپ اول ۱۳۷۸

به امید آنکه مصرف کنندگان که هر روزه فقط توسط سیگار و یا سایر مواد مخدر و روانگردانها روانه بیمارستانها و گورستانها می شوند، با بکارگرفتن برنامه ها و روشهای مبارزه با آن جسم خود را از مرگ و تباهی نجات دهند.

فصل اول

کلیات و مفاهیم

این فصل به دو قسمت تقسیم می‌شود: در قسمت اول به هندسه پژوهش یعنی چارچوب نظری و مسائل کلی تحقیق (طرح تحقیق، سؤالات و فرضیات تحقیق، ضرورت پژوهش، روش تحقیق و پیشینه تحقیق) پرداخته می‌شود. قسمت دوم نیز به مفاهیم کلیدی پژوهش اختصاص دارد.

۱ - ۱ : طرح تحقیق

در باب موضوع مطروحه، پژوهشی به نحو مستقل مورد بررسی قرار نگرفته است. در اکثر کتب فقهی بابی به مسائل مربوط به مواد مخدر نپرداخته است ولی در برخی کتب غیر فقهی به بحث مواد مخدر و روانگردانها اشاره شده است.

مواد مخدر بعنوان بلای خانمان سوز باعث از هم پاشیدن کانون خانواده ها شده و مقوله پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر و روانگردانها بعنوان معضل بزرگی در کشور و جامعه جهانی تبدیل و دغدغه همه دولتها شده است. با عنایت به اینکه از مواد مخدر (تریاک) در مصارف پزشکی و داروسازی استفاده می شود متأسفانه معضل بزرگ جهانی شده است و در مقام عمل سختگیریهایی در کشورها اعمال می شود و مجازات هایی را برای مافیای مواد مخدر در نظر گرفته شده است و این قوانین در حال اجرا می باشد و همچنین سازمان ملل متحد نیز در زمینه مبارزه با مواد مخدر کنوانسیون هایی را به تصویب رسانده و از جامعه جهانی خواسته که با این بلای خانمانسوز مقابله نمایند.

۲ - ۱ : سؤالات تحقیق

۱- ماهیت فقهی و حقوقی پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر و روانگردانها چیست؟ و در چه حوزه‌هایی از فقه و حقوق، شرط است؟

۲- بررسی پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر با آنچه در فقه و حقوق اسلامی وجود دارد انطباق دارد یا خیر؟ چه عناصری در قلمرو آن تأثیرگذار است و جامعه‌ی جهانی چگونه معیارهای تحقق پیشگیری از جرایم مرتبط با مواد مخدر را پیش‌بینی نموده‌است و سنجش میان نحوه مبارزه با مواد مخدر در کشورهای مختلف، چه آثار و نتایجی در پی دارد؟

۳- آنچه در قانون ایران و در ارتباط با موضوع پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر و روانگردانها مطرح شده، چگونه قابل ارزیابی می‌باشد؟ و آیا محدودیتهای اعمال شده در قانون برای جلوگیری از جرایم مرتبط با مواد مخدر کفایت می کند یا خیر؟

۴- معیار های پیشگیری در فقه و ملاک قانونی بودن آن در حقوق چیست؟ و آیا استفاده از این

مواد (مخدر و روانگردان‌ها) همیشه در جهت مثبت یا منفی بودن در میان اشخاص از جهت سلامت افراد جامعه مؤثر است یا خیر؟

۵- نقد و بررسی راه‌حلهای فقهی و حقوقی پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر در میان جوامع گوناگون و آسیب شناسی آنها.

۳- ۱- ۱- ضرورت و اهداف

روش تحقیق در این پایان نامه توصیفی تحلیلی و شیوه جمع آوری اطلاعات به صورت اسناد کتابخانه ای می باشد و روش غالب پژوهش، ارزیابی نظریات و آراء، نقادی و تبیین استدلالی متناسب با آن می باشد.

یکی از موضوعاتی که قابل بیان و بررسی است پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر و روانگردانها می باشد. می توان نظر فقها را که در کتب فقهی این مسأله را تحت عنوان موارد ضاله آورده اند به مواد مخدر تعمیم داد. اما حقوق دانان نیز دایره‌ی حکم را عمومیت داده و به تمام آثار و وسایلی که تولید، حمل، توزیع، خرید و یا مصرف را داشته است. بنابراین با توجه به پیشرفت علم و تکنولوژی مصادیق جرایم مرتبط با مواد مخدر نیز گسترش یافته است. تمام مصادیق مواد مخدر که در چارچوب قانون مبارزه با مواد مخدر می باشد را در بر می گیرد. در مقوله پیشگیری، رسانه‌ها در جامعه امروزی نقش بسیار با اهمیتی در ترویج پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر و روانگردانها در میان مردم دارند و در واقع یک الگوی رفتاری را به مردم نشان می دهند و خواه، ناخواه بیشتر قشر جامعه ما که قشر جوان هستند تحت تأثیر این رسانه‌ها قرار می گیرند.

پیشگیری مقوله حقوق کیفری ایران می باشد و بجای اینکه هدف، مجازات معتادین به مواد مخدر باشد. هدف پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر می باشد و تلاش گسترده ای در این خصوص باید صورت گیرد زیرا که روز بروز جوانان بیشتری به مواد مخدر و روانگردانها گرایش پیدا می کنند. لذا بایستی مبانی فقهی و حقوقی جرایم مرتبط با مواد مخدر و پیشگیری از اعتیاد به این مواد مشخص شود، نقض پیشگیری در میزان ارتقاء از عدم توزیع مواد مخدر بسیار مفید می باشد و یکی از راه‌حلهای مهم و اساسی در خصوص عدم ارتکاب به جرایم مواد مخدر می باشد و می بایستی افکار و عقاید افراد نسبت به مواد مخدر تغییر کند. پس بر ما واجب است که این موارد را مورد بررسی قرار داده و مبناهای فقهی و حقوقی آن را مورد توجه قرار دهیم.

با توجه به به مطالب فوق نتیجه‌ی علمی این تحقیق باعث خواهد شد که افراد قبل از اینکه اقدام به مصرف مواد مخدر نمایند مواد مخدر و میزان آسیب رسانی آن را به جسم و روح و روان خود را شناخته و از مصرف آن خودداری نمایند.